

A folyamatos erdőborítás nyilvántartása az Országos Erdőállomány Adattárban

Czirok István – osztályvezető, NÉBIH Erdészeti Igazgatóság

Szolnyik Csaba – természetvédelmi referens, NÉBIH Erdészeti Igazgatóság

A 2009-ben kihirdetett, jelenleg hatályos erdőtörvényünk (Evt.) előírja a folyamatos erdőborítást biztosító természetközeli erdőgazdálkodási módszerek alkalmazását. Egy rövid visszatekintés mellett ezért érdemes megvizsgálnunk az elmúlt években a nem vágásos üzem módok területében bekövetkezett változásokat. A cikkanyag gerincét a „Silva naturalis — a folyamatos erdőborítás megvalósításának ökológiai, konzervációbiológiai, közjóléti és természetvédelmi szempontú vizsgálata” című TAMOP-program nyitókonferenciáján, 2013. február 20-án Sopronban elhangzott előadás anyaga adja.

Az utóbbi évtizedekben egyre erősödő társadalmi igényként fogalmazódott meg a folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelési módszerek előtérbe helyezése, illetve alkalmazása. A folyamatos erdőborítás olyan állapot, amikor a többkorú erdőállomány folyamatosan, egyenletesen borítja az erdő talaját. Az erdő megújulása, felújítása az erdőállomány védelmében, véghasználati terület nélkül történik, az erdő tájképi megjelenése pedig nem változik. Ezen igények kielégítése 20-30 évvel ezelőtt a természetes felújítások arányának növelésében, ritkábban a felújítógátások véghasználati időszakának elnyújtásában, kivételes esetben a szálalóvágás alkalmazásában valósult meg. A '80-as években és a '90-es évek első felében – vizsgálataink a korábbi időkre nem terjedtek ki – az erdészeti igazgatás akkori országos hatáskörű szerve, az Erdőrendezési Szolgálat által működtetett erdészeti adattárban, és értelemszerűen az akkori üzemtervekben is, keveredett a szálalóvágás és szálalás fogalma. Az erdőállomány-gazdálkodási tervek készítéséhez készült 1986-os útmutatóban szálalóvágás címszó alatt ezt olvashatjuk: „Szálalóvágás csak kivételesen tervezhető ott, ahol eddig is szálaló üzem móddal kezelték az állományt, vagy a különleges rendeltetés ezt megkívánja és a feltételek is adottak.”

Az 1994-95-ben folytatott elemzésünk során csupán néhány erdőrészlet megjegyzései között találtuk meg a „szálalóerdő” megnevezést, ilyen volt például a híres szentgyörgyvölgyi szálalóerdő néhány erdőrészlete, mely napjainkban már szálaló üzem módban van nyilvántartva (Szentgyörgyvölgy 8A, B; 9A; 10A; 11A; 12A és 13A). Az 1994. január 1-jei adattári adatok alapján a szálalóvágás tervelőírás országosan 1 880,7 ha erdőterületet érintett, ez az akkori erdőterület 0,11%-át tette ki. A szálalóvágásra tervezett erdők 38%-a közjóléti, a többi védelmi és egyéb rendeltetésű erdő volt. Két konkrét példát érdemes megemlíteni, a *dr. Madas László* által 1954-ben indított visegrádi ún. Erdőnyai Szálalóvágást (Visegrád 16A) és az 1936-ban kezdett Roth-féle kísérleti, hidegvízvölgyi szálalóvágásos erdőrészleteket (Sopron 179A és 182B).

Bár az 1996. évi LIV. törvény már említi a szálalást mint fakitermelési módot [60. § (2) e)], igazgatási gyakorlatunk évekig adós maradt a rendszerbe illesztésével, ami csak az ESZIR (Erdészeti Szakigazgatási Információs Rendszer) 2004-es bevezetésével valósult meg. Elődjének az 1997-től alkalmazott, kimondottan a magán-erdőtulajdonosok kezdeményezésére bevezetett ún. készletgondozó fahasználat tekinthető. Ez az akkori meghatározás szerint olyan fakitermelési mód, ami a véghasználati kor elérése előtt lehetővé teszi a fakészlet megőrzését biztosító, évente legfeljebb a fakitermeléssel érintett terület faállománya folyónövedékének megfelelő famennyiség kitermelését.

A szintén 1997-től, kimondottan hozamszabályozási célból elkülönített, ún. faanyagtermelést nem szolgáló erdőterületek (a statisztikában már akkor ezen a néven jelentek meg) – melyek hozamaival hosszú távon sem szabad számolni – az üzemtervek erdőrészletlapjain a termelési cél információk között szerepeltek (TC=8), „véderdő megőrzés” elnevezéssel. Ezekben a nem gazdasági rendeltetésű erdőrészletekben a természeti folyamatok szabad ér-

vényesülése és az emberi beavatkozások minimalizálása volt a szándék (lényegében ugyanezzel a céllal kerülnek kialakításra a nemzeti parkok természeti övezetei, az ún. „A-zónák”). 2008-ra – a jelenleg hatályos erdőtörvény megjelenése előtt – a faanyagtermelést nem szolgáló erdők területe országosan meghaladta az 50 ezer hektárt. További jellemzője ezeknek az erdőknek, hogy nem kaptak vágásérettégi kort (technikailag VK=999 került meghatározásra, innen származik a szakzsargonban elterjedt ún. 999-es erdők elnevezés), így a hozamszabályozásból teljesen kikerültek.

Az üzem mód az erdőrendezés egyik régi alapfogalma, amely az erdőgazdálkodás módját jelenti, segíti a hatékony tervezést, az elemzési munkát és az információszolgáltatást. Az üzem mód fogalmát 2004-től használja újra az erdészeti igazgatás, és azt csak az új erdőtörvény emelte jogszabályi szintre. Az erdőtörvény üzem mód kategóriái a következők szerint értelmezhetők:

1. **vágásos** üzem mód – az erdő egy határozott vágásterületén végeznek fakitermelést, és ennek következményeként felújítási terület is keletkezik, a véghasználatok rendszeres ciklikussággal követik egymást, szálaláson kívül minden fahasználati mód előfordulhat;
2. **szálaló** üzem mód – vágásterület nélkül, az egész erdőn, illetve egy részén végeznek folyamatos fakitermelést felújítási terület keletkezése nélkül, a faállomány összetétele, kor- és térbeli szerkezete változatos, jellemző fahasználati módja a szálalás;
3. **átalakító** üzem mód – a fő szakmai cél a vágásos üzem módról a szálaló üzem módra való áttérés, ezért minden erdőművelési tevékenységnek és fakitermelési módnak az átalakítást, a folyamatos erdőborításra való átállást kell szolgálnia (tervezésére csak 2005-től van lehetőség); a leggyakrabban előforduló fahasználati mód a szálalóvágás, fokozatos felújítógátás és a növedékfokozó gyérités;

4. **faanyagtermelést nem szolgáló** „üzemmód” – lényegében nem végeznek klasszikus értelemben vett fakitermelést, emiatt ez jelentősen különbözik az előző három kategóriától. Egészségügyi vagy egyéb termelés fahasználati mód indokolt lehet.

Az utóbbi három üzemmódot nem vágásos, vagy **folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódként** is emlegetjük, bár átalakító üzemmód esetén vágásterület is keletkezhet.

Az ország erdőterületének üzemmódonkénti megoszlását az 1. táblázat mutatja, a 2006-2012 közötti változását pedig az 1. ábrával kívánjuk szemléltetesebbé tenni. A táblázat és az ábra 2012. évi adatait tartalmazza az adott évi környezeti erdőtervezés során megállapított üzemmód-adatokat is. Így összességében jelenleg a folyamatos erdőborítást biztosító erdőkezelési üzemmódok összterülete 131 780 hektár, ami Magyarország erdőterületének 6,8 %-a.

A folyamatos erdőborítású erdőkezelés irányába mutató fahasználati módok elterjedése ellenére az a tapasztalunk, hogy a témához kapcsolódó, az erdészeti igazgatásban használt fogalmakat és szakkifejezéseket még mindig

igen eltérően használjuk, illetve értelmezzük a gyakorlatban. Gyakran találkozunk a száralás, száralóvágás és a készletgondozó fahasználat fogalmának keverésével. Ezért szükségesnek látjuk röviden összefoglalni a felsorolt fahasználatok közötti lényeges különbségeket.

Mai értelmezés szerint a **száralóvágás** a felújítóvágások körébe tartozó véghasználati jellegű fakitermelés, ami a vágásos és az átalakító üzemmódban egyaránt értelmezhető. (2012. évi adatári adatok alapján vágásos üzemmódban száralóvágás tervelőírás több mint 20 ezer hektár érintett erdőterületen szerepel.) Fontos szempont, hogy alkalmazásakor a folyamatos erdőborításból fakadó ökológiai előnyök fokozottabban érvényesülhessenek. A száralóvágásos fahasználat legfontosabb jellemzői a következők:

- véghasználat révén felújítási kötelezettség keletkezik;
- a vágásterületen időben jelentősen elnyújtottan, 30-60 év alatt történik az anyaállomány kitermelése, amely így igen hosszú felújítási időszakot is jelent;
- a száralóvágással kezelt erdőnek van vágásérettségi kora.

Száralóvágás alkalmazásakor elérkezik egy időszak, amikor a teljes idős állomány letermelésre kerül, nyomában pedig vegyes korú, fiatal erdő jön létre.

A készletgondozó fahasználat alatt jelenleg olyan előhasználat jellegű (a véghasználati kor elérése előtt alkalmazható), az erdő szerkezetét károsan nem befolyásoló, gyakori visszatéréssel végrehajtandó fakitermelést értünk, amely részben az erdő állapotának stabilizálását, részben egy csekély erélyű, de folyamatos használatot biztosító beavatkozást tesz lehetővé. További különbség a száralástól, hogy nem kötődik üzemmódhoz, valamint idegenhonos fafajok esetén is alkalmazható. A készletgondozó használattal érintett terület 2012-ben országosan elérte a 13,5 ezer hektárt.

A **száralás** rendszeres magtermő kort elért, elsősorban természetes, természetserű és származék erdőben folytatható fahasználat, amely a területen egyszerre jelent nevelő és véghasználat jellegű fakitermelést (egyértelműen a száraló üzemmódhoz kötődik). A száralás során véghasználati terület nem keletkezik, így az erdőterületen felújítási kötelezettség sincs.

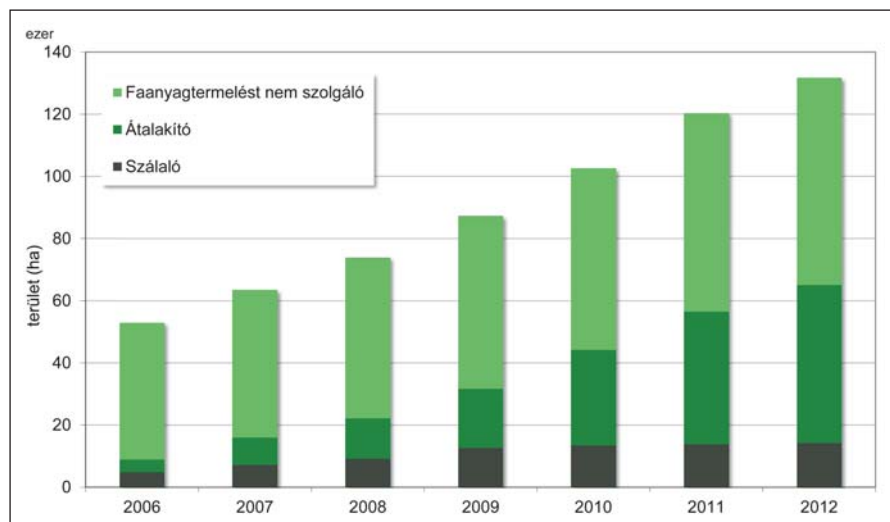
A 2. táblázat százalékos értékei jól szemléltetik, hogy a száraló üzemmód 71 %-a védett természeti, míg az átalakító üzemmód 63%-a védett természeti, több mint 80%-a pedig Natura 2000 területen lévő erdőkre vonatkozik. Ez azt bizonyítja, hogy a védett és a Natura 2000 hálózatba sorolt őshonos, elegyes, önmagát megújítani képes faállományokban a természetvédelmi és az erdőgazdálkodói érdekek összhangjának megteremtésére jó megoldást jelenthet a nem vágásos üzemmódra történő átállás. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az átalakító üzemmódban kezelt erdők közel ötödén nem természetvédelmi indítatásból folyik a száralásra átállás.

Az elmúlt időszakban a nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében lévő erdőterületeken talán nem az elvárható ütemben, de szintén nőtt a nem vágásos üzemmódok térfoglalása, azonban ezekben az erdőben is elsősorban az átalakító üzemmódba sorolás valósult meg (2. ábra).

A nem vágásos üzemmódok jelenlegi és jövőbeli növekedésében jelentős szerepet játszik az Evt. azon rendelkezése, miszerint az állami tulajdonú, természetes, természetserű, vagy származék természetességi állapotú, védelmi vagy közjóléti rendeltetésű (a rendeltetés elsődlegességétől függetlenül) er-

1. táblázat: Az ország erdőterületének üzemmódonkénti megoszlása hektárban

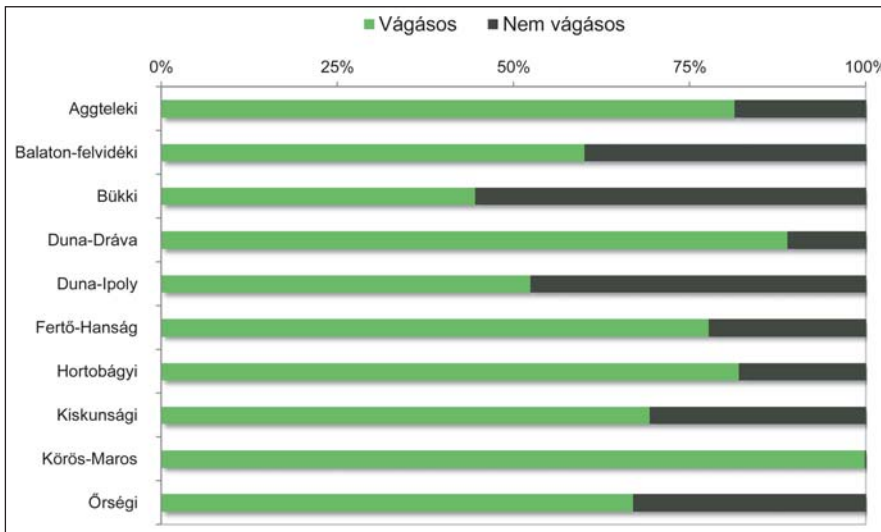
Év	Vágásos	Száraló	Átalakító	Faanyagtermelést nem szolgáló	Összesen
2006	1 816 336	4 956	4 024	44 034	1 869 350
2007	1 827 320	7 220	8 780	47 546	1 890 866
2008	1 829 339	9 219	13 040	51 762	1 903 360
2009	1 825 535	12 576	19 193	55 614	1 912 918
2010	1 819 458	13 515	30 768	58 367	1 922 108
2011	1 807 276	13 937	42 576	63 914	1 927 702
2012	1 801 825	14 219	50 942	66 619	1 933 604

1. ábra: Nem vágásos üzemmódok területi változása 2006 és 2012 között

2. táblázat: Nem vágásos üzemmódok megoszlása a természetvédelmi oltalom alatt álló, valamint a Natura 2000 erdőkben

		Szállaló	Faanyagtermelést nem szolgáló	Átalakító
Védettség	védett	46%	43%	45%
	fokozottan védett	25%	27%	17%
	nem védett	29%	30%	38%
Natura 2000	Natura 2000	81%	87%	82%
	nem Natura 2000	19%	13%	18%

2. ábra: Vágásos és nem vágásos üzemmódok megoszlása a nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodásában lévő erdőkben

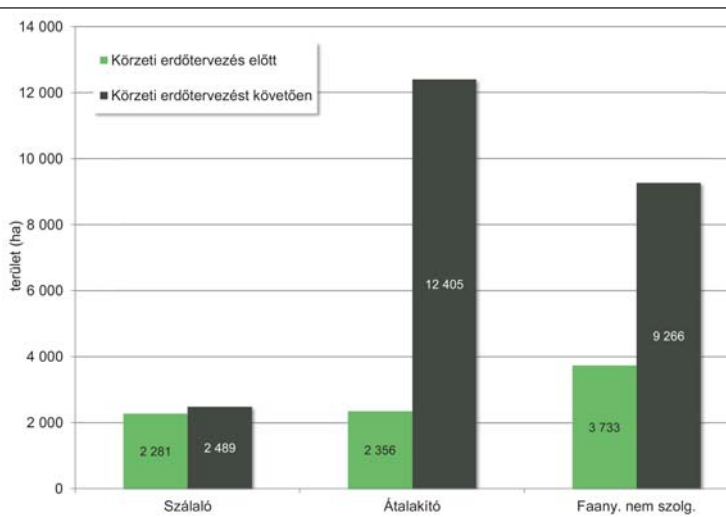
dők harmadán folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódú erdőkezelést kell folytatni három erdőtervezési ciklust követően. Mivel a szabály erdőtervezési körzet szintjén rendelkezik, ezért elsősorban az alföldi körzetekben sok a bizonytalanság a törvényi előírás teljesíthetőségével kapcsolatban, hiszen a valódi célok elérését szolgáló erdőkezelés csak az arra alkalmas adottságú erdőkben (termőhelyi és erdőállomány-viszonyok függvényében) lehet-

séges. A törvényi kötelezettséget a szállaló és a faanyagtermelést nem szolgáló üzemmód mellett az átalakító üzemmóddal is teljesíteni lehet, függetlenül a megtervezett fakitermelési módtól. A 3. és a 4. ábrából kitűnik, hogy leggyakrabban az átalakító üzemmód bevezetésével teljesül a törvényi előírás.

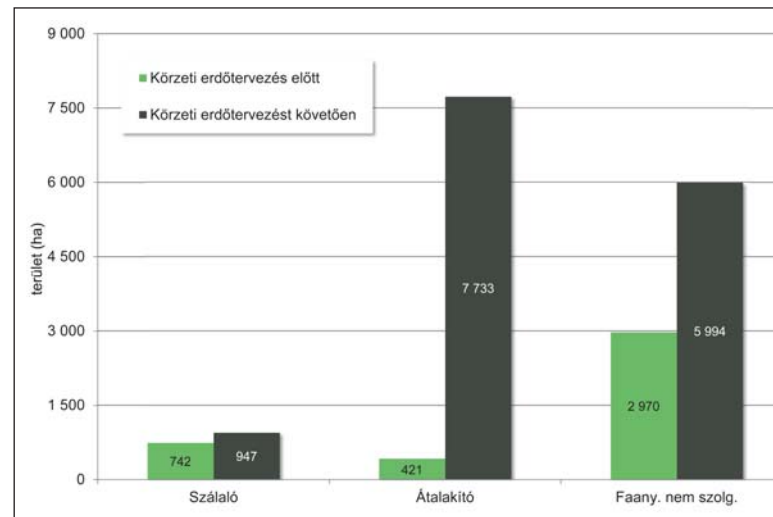
Az Országos Erdőállomány Adattár 2013. évi adatai alapján a 150 erdőtervezési körzetből 30 esetében csak az 1/5, 9 esetében az 1/4 is, 23 esetében pedig már

az 1/3-ra vonatkozó kötelezettség teljesült. A számokból az is kiderül, hogy mindössze 88 körzet az, amelyben még a jogszabályi elvárások szerinti első, 1/5-ös szint nem valósult meg. Több erdőtervezési körzetben – például a Budapesti (65,2%), a Pilis-Visegrádi (50,3%), a Felső-tárkányi (51,0%), a Diósjenő-Királyréti (66,7%), az Alsó-Kemenesháti (83,4%), a Keszthelyi (56,8%) – a nem vágásos üzemmódok aránya jelentősnek mondható mértékben haladja meg az erdőtervény 1/3-os, három erdőtervezési ciklusra szóló törvényi előírását. [Evt. 10. § (1) c)] (Összegyűjtöttük körzetenként az állami tulajdonú, védelmi vagy közjóléti rendeltetésű, természetes, természetszerű és származék erdők összterületét, majd megvizsgáltuk, hogy a kapott halmaz részletei közül melyek azok, amelyeken már valamelyik nem vágásos üzemmód besorolásra került. A két halmaz aránya adta az erdőtervezési körzetek mellett felüntetett százaléktételeket.)

Az Evt. jelenlegi szabályának végrehajtását követően 2040-re megközelítőleg 173 ezer hektár, a rendelkezés hatálya alá tartozó erdőben kell folyamatos erdőborítású erdőkezelést folytatni. Ez vizsgálataink szerint, a mostani adattári adatokból kiindulva azt jelentené, hogy a továbbiakban még 82 ezer hektár erdőt szükséges valamelyik nem vágásos üzemmódba sorolni. Lényeges megjegyeznünk, hogy ezt a mértéket az Evt.-ben meghatározott, erdőrészlet-adatok változása, így egyebek között a rendeltetések módosítása is befolyásolhatja. Fontos kiemelni azt is, hogy a kizárólag gazdasági rendeltetésű erdőkben már meglévő folyamatos erdőborítást biztosító üzemmódban kezelt területek nem számíthatók be ebbe a körbe. 🌳

3. ábra: A 2011. évi erdőtervezési ütemtervvel érintett körzetek nem vágásos üzemmódjainak megoszlása

4. ábra: A 2012. évi erdőtervezési ütemtervvel érintett körzetek nem vágásos üzemmódjainak megoszlása